

МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

М. РУТКОВСЬКИЙ
СЕРГІЙ ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ
854-1917)

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

П Р А Г А

бібліотека українського мистецтва

uartlib.org

Сергій Васильківський.

М. РУТКОВСЬКИЙ

СЕРГІЙ ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ

(1854-1917)

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

П Р А Г А

1 9 2 7

Світлій пам'яті

СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ВАСИЛЬКІВСЬКОГО

в десяти роковини його смерті.

У вересні місяці 25 числа 1927 року минуло 10 літ з дня смерти незалежного колоритного співця України відомого артиста-маляра С. І. Васильківського. Щоб дати хоч приблизне уявлення про нього тим, хто не був з ним знайомий особисто, не можна було обмежитись кількома друкованими сторінками для його характеристики, як людини незвичайної і видатної.

Як художник Сергій Іванович користався величезною популярністю не тільки на Україні, але й у цілій Росії серед широкої маси прихильників мистецтва, що завжди раді були придбати по виставках, майже нічого не минаючи, його картини й акварелі з незмінно українськими мотивами. В самому осередку художників Сергій Іванович займав особливе цілком визначене місце з виразно підкресленою тенденцією повної незалежності і самостійності що-до вибраного шляху-напрямку, світогляду як артиста, так і людини.

Маючи гострий великий розум, витончену спостережливість і дар оригінальної своєрідної мови, в якій звичайно ущипливий сарказм чергувався з добродушним ненаслідовним юмором іскристої іронії, Сергій Іванович, як людина, яскраво виділявся із звичайного зокілля, а його твердий характер, одвертість і незалежність поглядів, що не знали ніколи компромісу, часто витворювали йому серед людей явних або затаєних недругів, особливо, коли їм приходилось відчувати на собі гострість і влучність його парф'янських стріл. Безсторонній історик мистецтва завжди зазначить і підкреслить наявність оригінальності питомої в творчості Васильківського, а дослідник спеціально українського мистецтва мусятиме довше спинитись над його світлою, оригінальною особою, над цією великою людиною-артистом, який присвятив своє життя і талант мистецькому виявленню глибинної істоти й душі рідного побуту і країни, що будили здрімоти чуття і думки.. а в дійсному зокіллі були для одних докором, або постійним *memento*, для інших — відрадом-надією на ліпше прийдешнє.

Тепер, коли справа українського малярства стоїть на черзі що-до виділення і визначення його, як незалежного й суцільного, коли дослідникові прийдеться, може, починати з далеких часів і за знайденою ниткою звязку дійти до сучас-

них днів українського малярства, — мені здається, що буде цілком до речі в інтересах справи завести де-які доповнення, а також і точніші розмежування у вживану досі термінологію. Бо ж, коли приходиться досліджувати явища глибокі і складні в просторі і часі, то задовольнятися старими термінами, які не вповні охоплюють поняття даного явища, значило би самим собі прикро гальмувати розпочату працю.

Ось, наприклад, коли приходиться говорити про плеяду українських артистів-малярів як от І. П. Похитонів, С. І. Васильківський, М. С. Самокиш та ин., про їхню творчість і значіння, то найскорше запрошується зазначити й визначити їх як академіків (в широкому розумінні) українського малярського мистецтва з огляду на їхні досягнення що-до технічної конденсації рисунка, насиченості барв і реально-мистецького трактування сюжетного мотива. Дуже можливо, що їхню творчість, застосовану до певної епохи (складної через суцережку напрямків у мистецтві) прийдеться назвати академізмом. У всякім разі таке визначення треба буде брати в повнішому і позитивному значінні, не плутаючи наприклад його з уживаним досі терміном «офіційний академізм», пристосованим до одного певного напрямку і при тім не завжди в позитивному розумінні. Нановнити це широке визначення належним змістом не спричинить дослідникові особливих труднощів ані не вимагатиме яких небудь натяжок, бо українські художники, немов ті працюючі бджоли, давно подбали про те, щоб, назбирати й дати нам рясний, багатий матеріал.

І тут ім'я С. І. Васильківського а рівнож пам'ять про нього, як про великого артиста, що зв'язав нерозривно свою творчість з довічною любов'ю до рідного побуту й краю, стануть напевне одною з найсвітліших сторінок в історії українського мистецтва.

Сергій Іванович народився в Харкові 1854 р. Дитинство прожив у батьківському домі на Москалівці, де мешкав його батько, урядовець «вѣдомства государственных сборов». Досягнувши шкільного віку, вступає до місцевої класичної гімназії та успішно закінчує її. Виявляючи великий нахил до малювання і любов до барв, Сергій Іванович тимчасом про кар'єру маляра не думав, бо батьки його, люди старих поглядів і традицій, вбачали майбутній добробут сина в державній службі. І справді, скінчивши науку, молодий Васильківський вступає на службу до казенної палати у Києві, де і працює три роки, збираючи гроші на подорож до Петербургу і поступлення до Академії Мистецтв.

С. Васильківський. Запорожець.

Будучи ще змолоду великим аматором до природи, Васильківський чимало бродив, полюючи, по тих славних наших степах, що простяглись від Дону до Чорного моря. Тоді плуг що-йно розпочинав свою боротьбу з безкраїм степом, і цей останній жив ще тим оригінальним неповторним життям, яке дійшло до нас в поетичних піснях та переказах, пересякнутах славним колоритним минулим. Широко розтулилась душа молодого чоловіка і глибоко переймалась на ціле життя яскравими образами й рідними мотивами в наслідок безпосередніх вражінь. Олівцем і фарбою бажає він виявити їх, починає вчитись малювати під дужим враженням Рєшіна й Крючкова, що саме тоді були в славі і нарешті зважувється остаточно стати до праці артиста-маляра. І ось, зібравши за 3—4 роки якусь суму грошей, він залишає службу, подається до Петербургу, де вступає до Академії Мистецтв. Мало збереглося відомостей про перебування його в натурних класах, відомо тільки, що, вибравши по скінченню їх пейзажний відділ під керуванням проф. Чистякова, він скоро визначається як соковитий маляр і колорист. Його праці дістають відзнаки в Академії і звертають на себе увагу сторонніх. Так Юлій Клевер, що був тоді у великій славі, не раз купує етюди студента Академії Васильківського, приваблюючись їх яскравою свіжістю і мистецькою правдивістю.

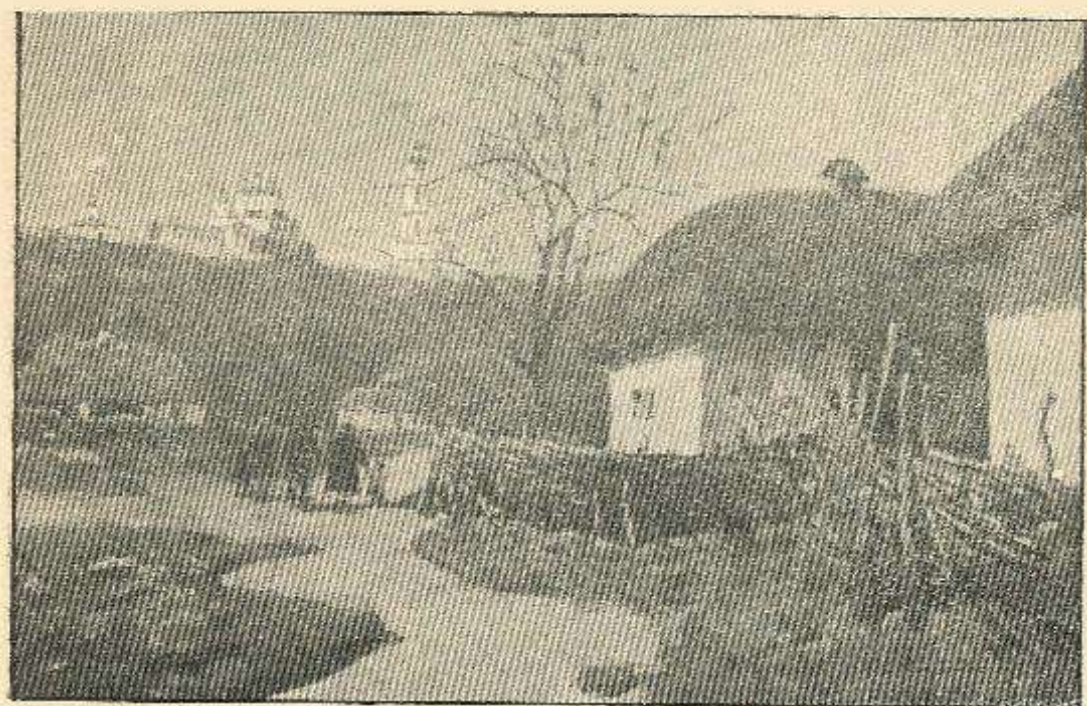
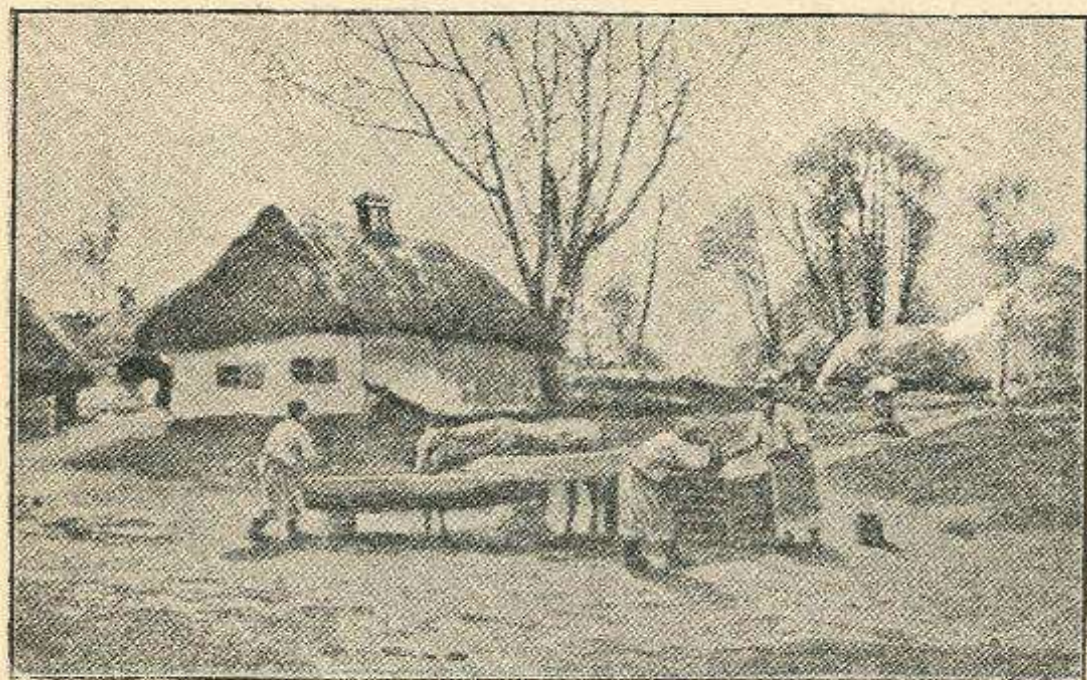
Року 1885 він виставляє для зіскання ранги «художника» картини «Весна» і «Полювання за куропатками». За ці праці йому одногласно присуджують золоту медаль і закордонну подорож. Цю подорож він відбуває разом із своїм близьким другом М. С. Самокишом. Спинившись на тиждень в Німеччині, наші земляки простують до Франції. Тут вони знайомляться докладно з музеями, особливо з Люксембурзьким, як осередком повітряного малярства. Про враження їхні можна висловитись з цілковитою певністю. Коли Самокиш, як баталіст, знайшов для своїх молодих змагань і вимог належне зформування у Мейсоньє і Невіля, то пейзажист Васильківський міг поставитись де-що уважніше тільки до творчости так званих барбізонців, з Коро на чолі. Але, звичайно, про позичання у них або сліпе наслідування не може бути й мови, можна тільки знайти спільність вихідних точок у барбізонської школи і в наших своєрідних артистів малярів як от Похитонів, Васильківський та трохи молодший Левченко і спізнений наслідуватель Коро В. Зарубін, — от і все.

Без порівняння більше значіння мали тут зустріч і знайомство Васильківського з І. П. Похитоновим що-до впливу,

який виявився і пізніше. Творчість Похитонова взагалі треба вважати за явище оригінально-питоме, що стоїть по-за якими-б то не було серйозними впливами зі сторони — це був дар природній, дар ненаслідовний. В тому, як трактував сюжети і малював Похитонів, Сергій Іванович, молодий артист, побачив неначе реалізацію своїх затаєних мрій. Похитонів уже працював так, як Васильківському наказувало тільки його мистецьке чуття. В творчості Похитонова він якраз і знаходив неминущі елементи малярства і, розуміється, прагнув зійти на той самий шлях свідомо, але не сліпо наслідуючи тільки.

Отже закордонна подорож Сергія Івановича відбувається безумовно під глибоким вражінням од Похитонова. Так звані «піренейські етюди» Васильківського (р. р. 1885—6) саме свідчать про цей вплив. Їх характеризують невеликі розміри і напружена конденсація тонкості пейзажового рисунка із строгими дуже складними ґамами барв, що тяжко надаються до словесного виразу.

Повернувшись на Україну, Сергій Іванович осідає на батьківській спадщині, в рідній хатині на Москалівці у Харкові і кілька років працює замкнено, не кваплячись виставляти. Можна тільки догадуватись, що саме цей час він зуживає на шукання технічних фарбових осягнень та все не має наміру одступатись рідного ґрунту. Ці роки характеризуються його так званими «кримськими етюдами», — вони не такі витримані що-до рисунка, як «піренейські», але малюнком і розв'язанням барвових вартостей стоять значно вище останніх. Разом із тим починає він брати участь у виставках і низкою прегарних картин відразу завойовує собі широку славу. Цікава при цьому та обставина, що віднині всі його картини повні тільки українських мотивів, він не розкидається, його творчість живе в рідному краю і тільки рідним краєм. Такі річі, як «Запорожець на розвідці», «Кобзарі в дорозі», «В степу» і багато інших музеї купують яко річі повноцінні не тільки як твори мистецтва, але й як картини мальовничого побуту. На виставках його зустрічає що-року незмінний успіх. В товаристві петербурзьких художників і на акварельних виставках праці Васильківського розходяться майже чисто всі. Рідкий артист-маляр міг би похвалитись більшою популярністю і любовю у суспільства. Але тут таки прийдеться, хоч коротко, торкнутись глибокої трагедії Васильківського, трагедії мало кому відомої по суті і яку він глибоко затаївши мовчки терпів аж до самого скону.

С. Васильківський. Весняні краєвиди.

Річ у тому, що хоч матеріяльний успіх супроводив всі його виставки, артистичний, всіми безперечно визнаний успіх перших його виступів пізніше йде наче на убыток, і в 90-х роках у критики починає його заступати якесь вагання, розчарування, що переходить і в докір — ось, мовляв, матеріяльний добробут переважив і заглушив дар митця, бо ж працює він на ринок і для ринку. Ця критика, хоч і не зменшила матеріяльного успіху виставок, але, коли вона висловлювалась bona fide (а так не завжди бувало) і на підставі порівняння баченого раніш з тим, що надходило, то, можливо, були часом підстави й для не зовсім прихильної оцінки. Але в основі є неправильне те пояснення змін у творчості артиста, яке давала критика, бо ці зміни повставали зовсім не в процесі відживання чи відцвіту таланта, а були трагічним наслідком захованого внутрішнього надлому. Його велика душа, щедро обдарована, уперто намагалась виявити й здійснити своє мистецьке відчуття і переймання світу в творчому волевому акті, відмінному від інших і такому, щоб він вірно собі підпорядкував все те невланне, що його так різноманітно віддає малярство — красу матерії — життя. Спонукувало артиста до того безумовно те глибоке враження, яке на нього справила творчість І. П. Похитонова. Він старається збагнути й осягнути багатство відтворюючих засобів останнього, з'ясовує собі його глибинну красу-правду, шукає, може аналогічних, але своїх власних шляхів... а в результаті завзятої боротьби шукання — надлом з усіма складними наслідками. Він міг би про себе сказати словами одного з Байронових персонажів: «Воно було приступне мені для зрозуміння, але вийшло по-над мої сили»...

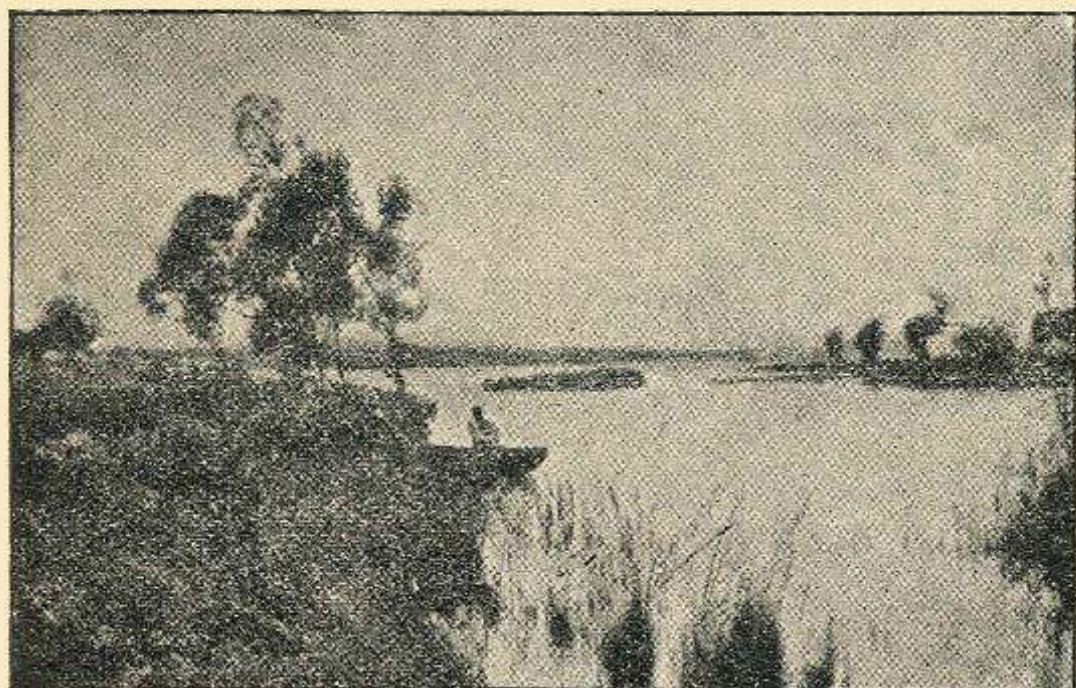
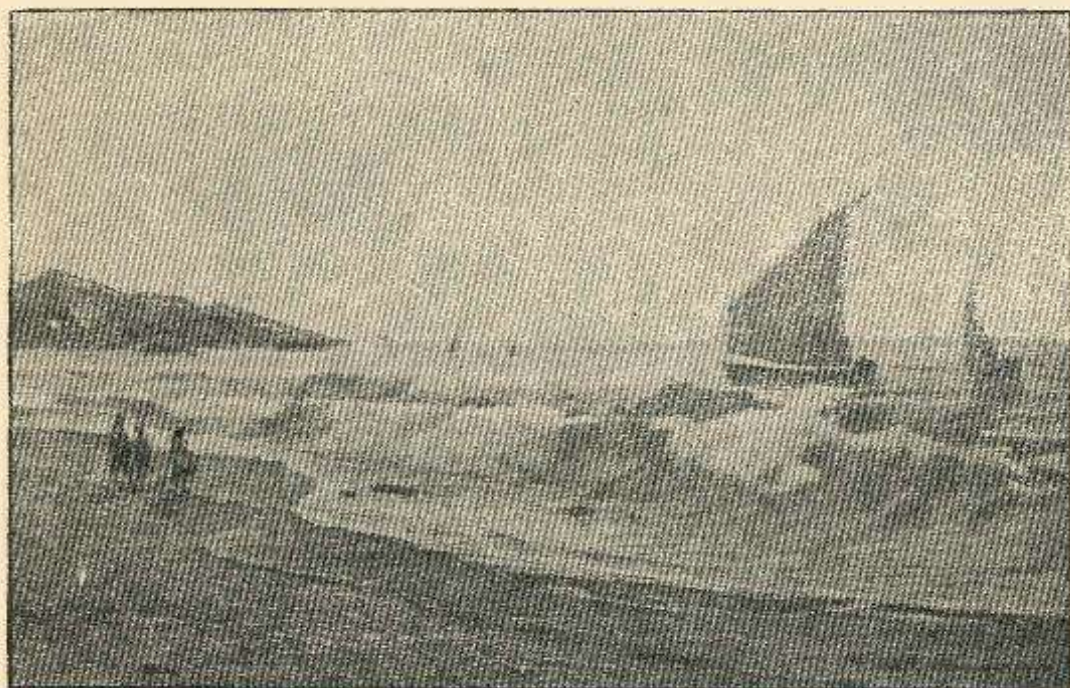
Разом із тим він старанно вивчає старе українське мистецтво, збирає і зарисовує старовинні везерунки, орнаменти України, їздить обдивлягись і занотовувати старі церкви, будинки, всюди, де вони тільки збереглись, пильно вишукує і старанно виділяє з чужих напластунків в найбільшій чистоті і безпосередності основні оригінальні джерела, властиві тільки українському мистецтву. Він бере чинну участь у створенні земського будинку в Полтаві в чисто українському стилі, працює там сам і притягає на поміч з Петербургу свого приятеля М. С. Самокиша, з Парижу М. С. Ткаченка, а також Н. М. Уварова та М. А. Беркоса. Видає цінний альбом українських узорів і орнаментів дуже точно відрисованих і репродукованих в кольорах. Старається збудити інтерес і любов до рідного мистецтва, як до чогось самостійного й повноцінного.

Можна сказати, зовсім не перебільшуючи, що починаючи з 90-х років аж до дня смерті Васильківського хата його в Харкові на Москалівці була міцним і нерушимим захистом, де знайшло притулок українське мистецтво, своєрідне, оригінальне, не розбавлене піякими розчинами з-зовні. Тут збирались у нього з усіх усюдів не тільки українці прихильники мистецтва, а й всі ті, кому були дорогі минуле й теперішність рідного краю. На жаль, педуга серця, що почалась в 1900 р., розвивалася хоч помалу, але постійно, і дуже заважала невидній плодотворчій праці Сергія Івановича. З 1910 р. хвороба згіршилась, він працює з перервами, часто примушений довший час не виходити з хати. Проте, у виставках і далі бере участь з тим самим незмінним матеріяльним успіхом.

З роками його невичерпана любов до рідного краю, як до єдиного правдивого джерела мистецького хисту, набрала цілком виразного й остаточного характеру; це виявилось, як завжди, в самій творчості, у відношенні його як людини до зокільної дійсності і нарешті в тому оточенні, яке потрохи створив він собі на Слобожанщині, як вірний її син. Суворо, без милосердя осуждав Васильківський у художників хитання й шукання поза своєю рідною природою та побутом; ущипливо висміював модні захоплення, в яких губилось не тільки рисунок, але й форму, в гонитві за самим тільки імпресіонізмом барв та іншими ефектами. Авторів цих рядків доводилось не раз бачитись з Сергієм Івановичем і бувати у нього незадовго до його смерті. Змучений незлічимою педугою Сергій Іванович працював і далі хоч уривками в хвилини, коли йому легшало; двері його дому ніколи не зачинялись перед друзями чи прихильниками, що приїздили часом здалека відвідати рідного співця, поготорити, поділитися з ним думками, або за порадою. Майже на їхніх очах було закінчено дві, всупереч звичці, великі картини олійними фарбами: портрет Шевченка натуральної величини і «Вибори кошового отамана». З любовною усмішкою, показуючи їх своїм близьким друзям, неначе відчуваючи близький кінець, казав: «От, давно збирався намалювати та тільки тепер посів зробити»...

У вересні 1917 р. в непритомному стані протягом кількох днів, скопав С. І. Васильківський. Коли вже втратив притомність, то ще деклямував переказ про козака Голоту, або голосно співав рідні пісні...

Париж. 2, V, 1927.

С. Васильківський. Над Чорним морем. Над Пелом.

Ціна

10-00

A 582630
502630

**ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.**

СЕРІЯ:

МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

- М. Башкирцева* — С. Качмарської.
Д. Безперчий — Д. Антоновича.
Т. Бойчук — Д. Антоновича.
С. Васильківський — М. Рутковського.
П. Левченко — М. Павленка.
О. Мурашко — Д. Антоновича.
І. Похитонів — М. Рутковського.
М. Сосенко — І. Свенціцького.
Н. Станиславський — Д. Антоновича.

Кожен випуск коштує 0.15 дол. з пересилкою.

Адреса:

Е. Wygowej, Praha XII., 1296.

Československo.